

Zabudnutí susedia. IX. Moji Deutschovci

V poslednej časti tohto seriálu som pátral po možnom rodinnom spojení štiavnickej rodáčky, Dagmar Deutschovej, neskôr de Blasio Denčíkovej, s mojím obľúbeným švédsko-dánskym filmovým a divadelným umelcom Davidom Dencikom.

Čo ako sa zдал tento nápad uletený, pátranie ukázalo, že Dáška je Davida teta.

Ako by to ale vypadalo, keby som ďalší príbeh nevenoval „mojim“ Deutschovcom V prvom rade prastrýkovi, Žiga báčimu a jeho synovi, strýkovi Jožkovi. Neboli pre mňa len formálnou rodinou. Našiel som u nich druhý domov. Stal sa ním takmer okamžite, keď som sa ako 5 ročný, v '51-om, pristahoval s rodičmi z Bratislavy do ich rodného mesta, Banskej Štiavnice. Bola to naša jediná rodina, ktorá nám v Štiavnici po vojne ostala. Žiga báči bol bratom mojej starej mamy Režky Barokovej a jeho syn Jožko bol mamin bratanec. Najpozoruhodnejšou osobnosťou bol pre mňa Žiga báči. Hoci vtedy už 71 ročný (*12.5.1880 Ireg/Jarok), ovdovený, jeho láskavosť a srdečnosť voči mne ako dieťaťu si teraz vysvetľujem aj tým, že počas vojny stratil svojho jediného vnuka Ďurka (*31.9.1929 B. Štiavnica – †12.2.1945 Kremnička) spolu so svojou dcérou Irenkou (*27.8.1909 B. Štiavnica – †12.1.1945 Kremnička).

Žiga báčiho si pamätám ako elegantného, stále upraveného, vždy v obleku, ako zo škatulky. Keď si spomeniem na ich byt na 1. poschodí v tzv. Deutschovskom dome, vybaví sa mi obrovský tkáčsky stav na tkanie kobercov. V tom čase pôsobil na mňa majestátne. Z rozprávania viem, že na ňom tkávala Lina néni, jeho manželka (Karolina, rod. Frisch (*4.2.1889 Malý Šalov - †11.8.1947 B. Štiavnica). Jeho syn, ujo Jožo (*29.12.1912 B. Štiavnica - †8.1.1992 Bratislava), tiež vedel na ňom tkať. Dôkazom toho boli krásne gobelíny, ktoré viseli na stenách ich bytu. Už príchod ku Deutschovskému domu bol pre mňa zážitkom, keď už pár domov poniže sa ozývalo rozhlasové vysielanie Rádia Slobodná Európa sprevádzané silnými rušičkami. Úsmevné na tom bolo to, že môj otec si neustále doberal Žiga báčiho otázkou, či už hlási-

li, kedy príde Eisenhower a vráti mu obchod. Žiga báči totiž v tom čase ešte stále veril, že prídu Američania a vrátia sa staré, zlaté časy. (Foto 1). Už od detstva som tam získaval prax v tej dobe obľúbenej spoločenskej hre: v kartárstve. Postupne v kanaste, žolíkovi (10 aj 14 kartovom), mariáši či aj pasiansi. Pred bytom bola veľká hala. Hral sa tam ping-pong, či iné spoločenské hry. V byte nad nimi bývali dve pohľadné dievčatá. Rád som po nich pokukával.

Počas návštev u nich bolo mojou obľúbenou zábavou behanie popred domom a naháňanie holubov, ktorých tam bolo v tom čase habadej. Sadali aj na okná deutschovského domu a robili to, čo všetky holuby prítom robia. Nech som sa akokoľvek snažil nejakého živého holuba chytiť, nikdy sa mi to nepodarilo. To Žiga báčiho inšpirovalo a nahovoril mi, že keď holubovi nasypem na chvost soli už viac nevzlietne a poľahky ho chytím. A za odmenu niečo dostanem. Čo bolo viac treba 6-ročnému deku. Vyfasoval som kilo soli a lietal pred domom ako blázon. Až potom som si všimol, že z okien ma pozorujú a zabávajú sa na plné kolo. Tak som zistil koľká odbila. Neskôr, ako áno ako nie, bol z toho môj prvý bicykel – Pionier.

Tú láskavosť a srdečnosť po otcovi zdedil ujo Jožo, ktorý tiež bol ku mne veľmi pozorný. Zaujímali ho tiež moje koničky a tak, ako som od jeho otca, Žiga báčiho, dostal ako 6-ročný prvý bicykel v živote, tak od neho som neskôr dostal prvé moje tranzistorové rádio – bakelitový Doris. V tom čase to bol technický zázrak, ktorý odštartoval storočie informačných technológií. Na tú dobu, pre 14-ročného stredoškôlaka, to bol luxusný dar.

Svoju láskavosť a úprimný vzťah preniesol ujo Jožo aj na mojich synov. Bol k nim veľmi pozorný, z každého stretnutia s nimi sa tešil. Aj oni si ho veľmi obľúbili a pri každej návšteve Štiavnice, pri pohľade na Deutschovský dom, na neho s láskou spomínajú. Podrobnosti týchto epizód sú uvedené v článku Spomienky na rodinu Deutschovcov uverejnenom v knihe Vladimíra Bártu a kolektívu: Banská Štiavnica. Ako sme tu žili 2, ss. 120-121. AB ART Press, Slovenská Ľupča 2011.

Žiga-báči sa dožil 80 rokov († 16.07.1960 B. Štiavnica). Spo-

Josef, Jozefína a Robert Deutschovci. BŠ, ca 1993 FOTO ARCHÍV AUTORA

lu s manželkou Karolínou a synom Jozefom sú pochovaní v Evanjelickom cintoríne. Aby som sa Žiga báčimu aspoň niečím zavďačil, vložil som do Pamätníka holokaustu, Yad Vashem, v Jeruzaleme, symbolický epitaf v jeho mene, ako pre preživšieho holokaustu.

Ako som ale po Novembri '89 sériou šťastných náhod zistil, moja rodina štiavnických Deutschovcov bola väčšia, než som dovtedy vedel. Vďaka pádu železnej opony a slobode cestovania, som sa dostal dva roky po sebe (1991, 1992) do Izraela, kde som sa zoznámil s ďalším príbuzným z rodiny štiavnických Deutschovcov - Robertom „Willym“ Deutschom. Hoci rodeným štiavničanom nebol, jeho rodičia Israel a Adela sa v Štiavnici zosobášili (29.06.1922). Robert bol pozoruhodnou osobnosťou. Vo veku 65/66 rokov (* 07.02.1926 Vráble) bol dynamický, nebojácný, stále otvorený všetkému novému, s nadhľadom, vtipný. Svojimi životnými skúsenosťami reprezentoval iný svet, ako bol ten štiavnický. Či už pred alebo povojnový. Robert už reprezentoval moderný svet konca 20. a začiatku 21. storočia. K tomu patrila aj jeho príkladná slovenčina Tá mu pomáhala dobre sa prispôbovať aj neskôr, keď nás navštevoval. Či už v Bratislave, Štiavnici, alebo na Kolpašskom tajchu. Najskôr sám, neskôr so synom Israelom či dcérou Rachel, narodenými už v Izraeli. S Israelom sme v kontakte dodnes. Aj vďaka nemu som spoznal životný príbeh tejto rodinnej vetvy Deutschovcov do detailov. Napríklad to, že Robertov starší brat Viliam (*24.5.1924 Vráble) umrel v Banskej Štiavnici (†15.10.1945) a je po-

chovaný na Frauenbergskom cintoríne. Cez vojnu ho skrývali, neskôr doopatrovali a postarali sa o jeho dôstojný posmrtné miesto rádové sestričky. Robert ma požiadal, aby som sa o hrob jeho brata Viliama staral. O čo sa aj snažím.

Hoci Robert zažil ničivé tragické udalosti, preniesol sa cez ne. Žil v prítomnosti a tešil sa zo života. V Izraeli žil aktívne, spoločensky, mal okruh priateľov, hrávali bridž, plávali, vypomáhal miestnej polícii. Už pri prvej návšteve Slovenska navštívil Jožka Deutscha v jeho štiavnickom dome/byte. Hoci ich (a môj) rodinný vzťah som presne nespoznal, o pokrvmom príbuzenstve som pochybnosti nemal. Robert a Jozef sa zvalali a debatovali, ako by sa odjakživa poznali (Foto 2). Robert navštívil aj hrob Žiga-báčiho a Lina nény na Evanjelickom cintoríne.

Róbert umrel 22.augusta 2008, pochovaný je v Netanyi (Izrael).

Článok je venovaný pamiatke Robertových rodičov, Israelovi Samuelovi Deutschovi (*20.3.1889 Prilepy - † 1944) a jeho manželke Adele, rodenej Immerblumovej (*17.04.1895 Liptovský Svätý Mikuláš - † 1944), zavraždeným SS smrtihlavmi a našimi gardistami na neznámom mieste a v neznámom čase v okolí Banskej Bystrice. Pochovaní sú v hromadnom hrobe na tamojšom Židovskom cintoríne. Ďakujem Israelovi Ben-Dor (Deutschovi) za ochotu a trpezlivosť pri poskytovaní cenných údajov, rodinných dokumentov a fotografií. Súčasne ďakujem PaedDr Beate Rükschloss Nemcovej za vzácne archívne údaje o zavraždených.

Peter Gemeiner